

~ МАРКЕТИНГ, ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА БІРЖОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ~

УДК 336.77

DOI:10.32680/2409-9260-2021-7-8-284-285-103-108

УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Літвінов О.С., доктор економічних наук, доцент кафедри економіки підприємства та організації підприємницької діяльності, Одеський національний економічний університет, м.Одеса, Україна
e-mail: litvinov_a213@ukr.net

Гуменюк І.О., студентка 6-го курсу спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність», Одеський національний економічний університет, м.Одеса, Україна
e-mail: ilona_gumenyuk@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-1424-6904

Анотація. У статті розглянуто сутність понять «оборотний капітал», «оборотні активи», «оборотні кошти» та визначено основні етапи, за якими проводять управління оборотним капіталом. Предмет дослідження - сучасні теоретичні та методологічні проблеми управління оборотним капіталом. Метою статті є аналіз та дослідження методів управління оборотним капіталом підприємства з метою підвищення його результатів господарської діяльності. Методика. Основні методи, які були використані під час проведення дослідження: структурно-логічний (при побудові логіки та структури роботи); загальнофілософський (для логічного викладення власних поглядів та думок); порівняльний (у процесі розгляду різних поглядів вчених та науковців щодо сутності понять «оборотний капітал»); метод деталізації та синтезу (для вивчення предмету та взаємозв'язку його складових частин). Результати. Розкрито економічну сутність понять «оборотний капітал та «управління оборотним капіталом»; Проаналізовано механізм оптимізації, визначено програму управління окремими структурними елементами оборотного капіталу підприємства. Запропоновані шляхи щодо підвищення ефективності використання оборотного капіталу суб'єкта господарювання в розрізі окремих етапів процесу управління ним. Практична значимість. Наукові результати, отримані у результаті проведення дослідження, мають не тільки теоретико-методичне, а й прикладне значення для вирішення конкретних практичних проблем на промислових підприємствах для управління оборотним капіталом.

Ключові слова: оборотний капітал, оборотні активи, запаси, грошові кошти, дебіторська заборгованість, процес управління, оптимізація, шляхи удосконалення.

WORKING CAPITAL MANAGEMENT OF THE ENTERPRISE

Litvinov Oleksandr, Doctor of Economic Sciences, docent of Department of Business Economics and Business Organization, Odessa national economic university, Odessa, Ukraine
e-mail: litvinov_a213@ukr.net

Humenuik Ilona, student of specialty 076 "Entrepreneurship, trade and exchange activities", Odessa national economic university, Odessa, Ukraine
e-mail: ilona_gumenyuk@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-1424-6904

Abstract. The article considers the essence of the concepts of "working capital", "current assets", "current assets" and identifies the main stages by which working capital is managed. The subject of research - modern theoretical and methodological problems of working capital management. The purpose of the article is to analyze and study the methods of working capital management of the enterprise in order to improve its business results. Method. The main methods that were used during the study: structural-logical (in the construction of logic and structure of work); general philosophical (for the logical presentation of their own views and opinions); comparative (in the process of considering different views of scientists and scholars on the essence of the concepts of "working capital"); method of detailing and synthesis (to study the subject and the relationship of its components). Results. The economic essence of the concepts of working capital and working capital management is revealed; The optimization mechanism is analyzed, the program of management of separate structural elements of the working capital of the enterprise is defined. Ways to increase the efficiency of working capital of the entity in terms of individual stages of the management process. Practical significance. The scientific results obtained as a result of the study are not only theoretical and methodological, but also applied to solve specific practical problems in industrial enterprises for working capital management.

Keywords: working capital, current assets, inventories, cash, accounts receivable, management process, optimization, ways to improve.

JEL Classification: D240

Постановка проблеми. В сучасних українських реаліях результат економічної діяльності будь-якого підприємства прямо залежить від швидкості, з якою інвестовані ресурси перетворюються на грошові кошти та прибуток. Оборотні активи відграють першочергову роль у функціонуванні підприємства, займаючи основний відсоток його валюти балансу. Саме тому питання щодо ефективного управління оборотним капіталом щороку стає дедалі актуальнішим і привертає увагу задля подальшого вивчення.

Аналіз останніх досліджень. Багато вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів у своїх працях приділяли увагу питанню управління оборотним капіталом на підприємстві. Серед таких вчених особливо можна виділити наступних: А. Сміт, Й. Шумпетер, І. Бланк, М.Д. Білик, Р. Брейлі, С.Майерс, С. Д Ільєнкова, Ченг Ф. Лі, Джозеф І.Фіннерті та ін.

Відокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. І хоча в економічному світі існує багато наукових праць, щодо оборотного капіталу підприємства, проблему ефективного управління оборотним капіталом не можна вважати вичерпаною. В процесі розвитку економіки та торгівлі, потрібно щоразу звертатися до пошуку нових підходів та методів управління оборотним капіталом.

Мета дослідження. Метою статті є аналіз та дослідження методів управління оборотним капіталом підприємства з метою підвищення його результатів господарської діяльності.

Основний матеріал. Оборотний капітал відіграє важливу роль у господарській діяльності підприємства, існує у одночасно у різноманітних матеріальних формах та повністю переносить свою вартість на вартість готової продукції за один операційний цикл.

Управління капіталом підприємства починається з чіткого розуміння сутності поняття «оборотний капітал». В економічній літературі не існує єдиного визначення терміну «оборотний капітал», а також різні автори у своїх працях часто використовують синонімічні терміни, такі як: «оборотні кошти» та «оборотні активи». У табл. 1 систематизовано трактування терміну різними авторами.

Таблиця 1.

Аналіз трактування терміну «оборотний капітал» в економічній літературі

Автор	Визначення
Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку [1]	Під «оборотним капіталом» слід розуміти сукупність майнових цінностей підприємства, які обслуговують господарський процес і повністю використовуються протягом одного операційного (виробничо-комерційного) циклу та змінюють свою натурально-речову форму.
І. Гринюк [2, с. 64]	До оборотних активів підприємства відноситься та частина майна, яка використовується протягом одного виробничого циклу і повністю переносить свою вартість на вартість продукції, що виробляється, змінюючи свою натурально-речову форму
Є.О. Донін [3, с. 80]	Оборотний капітал – сукупність майнових цінностей підприємства, що обслуговують поточний господарський процес і цілком споживаних протягом одного операційного циклу.
Я. В. Тютюнник [4, с. 160]	Оборотний капітал — це контрольовані суб'єктом господарювання ресурси, які перебувають у постійному кругообігу з метою забезпечення безперервності виробничого процесу та ліквідності підприємства, що можуть змінювати свою матеріальну форму та переносити свою вартість на вартість готової продукції.

Джерело: складено авторами на основі [1], [2], [3], [4]

Як ми можемо побачити, трактування синонімів терміну різними авторами має багато спільного. Цікавим є те, що кожен з авторів розглядає «оборотний капітал» - як сукупність таких елементів: грошові ресурси, короткострокову дебіторську заборгованість, запаси підприємства та його поточні фінансові вкладення, які повністю витрачаються за один

операційний цикл. Проте, на нашу думку, визначення оборотного капіталу як складової його елементів не розкриває усією сутності поняття.

Оборотний капітал пропонується розуміти як наймобільнішу частину капіталу, що слугує для забезпечення безперервності всіх процесів, включаючи поставки сировини, виробництва продукції та її збуту.

Дослідивши публікації закордонних економістів, можна побачити, що часто ними розглядається питання менеджменту (управління) оборотного капіталу (working capital management). Менеджмент оборотного капіталу – це, по суті, стратегія бухгалтерського обліку з акцентом на підтримці достатнього балансу між поточними активами та пасивами компанії [5, с.32].

Управління загалом є цілеспрямованим, систематичним впливом об'єкта управління на суб'єкт управління з метою досягнення цілей управління [6, с. 731].

Верба В. пропонує розуміти управління – як виявлення можливостей та розвинення технологій цілеспрямованого управлінського впливу з боку менеджменту на окремі елементи та систему компанії загалом задля впровадження незворотних якісних поліпшень, що зумовлюють довгостроковий успіх компанії на ринку [7, с. 320].

Бурмака М., та Бурмака Т. дають наступне твердження: управління – це систематичний, планомірний і цілеспрямований вплив на працівників та ресурси підприємства, з метою підвищення рівнів потенціалу й конкурентоспроможності підприємства за допомогою необхідних і достатніх способів та засобів впливу [8, с. 102].

Досліджуючи визначення сутності управління підприємством різними економістами, можна стверджувати, що більшість фокусує увагу на процесі впливу, підтримки, зміні об'єкта управління, а саме, стану розвитку, з метою досягнення бажаного його рівня, переходу на новий, кращий рівень розвитку. Проте, ми погоджуємось з думкою Літвінова О.С., що оскільки розвиток є результатом вирішення внутрішніх протиріч об'єкта дослідження, то управління розвитком покликано корегувати природний, фактичний перебіг речей, змінюючи його у тому напрямку, який є запланованим суб'єктом управління. Така штучна корекція траєкторії розвитку не може бути панацеєю у вирішенні внутрішніх протиріч об'єкта, що може призвести у підсумку до їх накопичення або навіть зростання. Автор у своїй монографії стверджує, що тільки за умов виявлення всіх особливостей якісних змін об'єкта дослідження, у нашому випадку оборотного капіталу, урахуванні динаміки його кількісних змін та з метою усунення (а не протиставлення) внутрішніх протиріч ОК, можна розробляти та здійснювати управлінські заходи [9, с. 115-120].

Підсумовуючи дослідження сутності процесу управління та вище запропоноване авторське визначення оборотного капіталу, управління оборотним капіталом пропонується розуміти як систематичний вплив суб'єктів управління на активи підприємства з метою забезпечення ефективного та безперебійного процесу функціонування.

Управління оборотним капіталом є дуже важливим питанням в фінансовому менеджменті через його вплив на прибутковість та платоспроможність підприємства в цілому. Правильно обрана та організована система управління оборотним капіталом впливає на вартість та імідж підприємства на ринку. Управління може розглядатись з двох позицій – системного та процесного підходів.

Під «системою» в зарубіжній та вітчизняній економічній літературі розглядається сукупність елементів, які знаходяться у взаємозв'язку і взаємозалежності один від одного, утворюючи певну єдність.

«Системний підхід – це система, утворена із сукупності логічних прийомів, методичних правил і принципів теоретичного дослідження, що виконує таким чином евристичну функцію в загальній системі наукового пізнання».

Окрім системного підходу, в теорії стратегічного управління оборотним капіталом може базуватись на використанні процесного підходу. Процесний підхід - це управління, засноване на безперервності взаємопов'язаних управлінських рішень і функцій.

Кожне підприємство – це впорядкований процес. Саме тому, на нашу думку, потрібно розглядати управління оборотним капіталом з позиції процесного підходу. Тут можна виділити чотири основні етапи його реалізації (Рис.1).

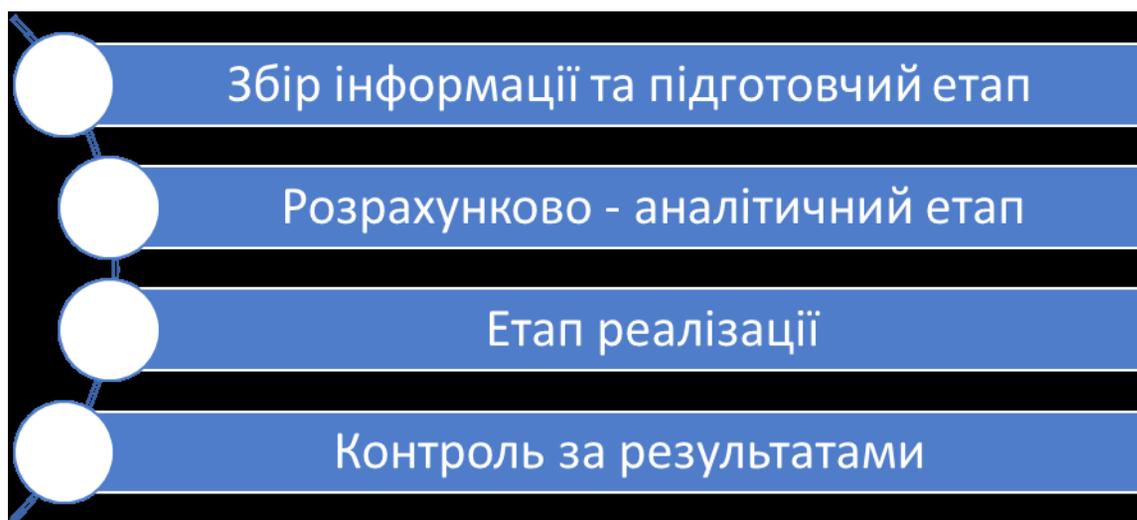

Рис.1. Етапи процесу управління оборотним капіталом підприємства
Джерело: розроблено автором на підставі [4]

Етап збору інформації та підготовки включає в себе проведення попереднього аналізу оборотних активів, а також врахування зовнішніх та внутрішніх факторів, що спричинили зміну показників в досліджуваному періоді. Н. Власова на даному етапі пропонує формування «дерева цілей», проте більш актуальним є дослідження цільових стратегічних показників [10, с.58].

Розрахунково-аналітичний етап передбачає розрахунок оптимальної величини оборотних коштів підприємства з урахуванням його стратегічних цілей. Особливої уваги до даного етапу у своїх наукових працях виділяють такі вчені С. Сусліков, Л. Жмійка [11, с.122]. Розрахунковий етап включає в себе процес інвестування оборотного капіталу. На стадії інвестування оборотного капіталу в активи торговельного підприємства найбільш важливою є структуризація оборотного капіталу з позиції обрання принципового підходу (консервативного, компромісного, агресивного) до фінансування різних елементів оборотних активів, що має важливе значення в процесі оптимізації та досягнення рівноваги структури балансу підприємства.

Етап реалізації передбачає досягнення раніше запланованих показників діяльності: оптимального розміру оборотного капіталу, досягнення певного рівня його оборотності та ліквідності, що у кінцевому рахунку дозволить досягти поставленої мети управління оборотним капіталом.

Останнім етапом процесного підходу управління оборотним капіталом є контроль за результатами. На цьому етапі потрібно виявити відхилення отриманих результатів від запланованих задля їх майбутнього корегування у наступних операційних циклах.

Підсумовуючи вище названі етапи, ми робимо висновок, що до складу ключових процесів та етапів управління оборотним капіталом підприємств з позиції процесного підходу ми відносимо :

I) управління процесом акумуляції оборотного капіталу із власних та позикових фінансових джерел, з дотриманням вимог до оптимізації вертикальної фінансової структури капіталу, мінімізації вартості залучених коштів та рівня фінансового ризику для підприємства;

II) управління процесом інвестування оборотного капіталу в елементи оборотних активів з урахуванням дотримання збалансованості горизонтальної структури активів і капіталу; I

II) управління процесом ефективного використання оборотних активів в операційній, інвестиційній, фінансовій діяльності торговельного підприємства;

IV) управління процесом відтворення оборотного капіталу на розширеній основі; розподілом фінансових результатів, капіталізації прибутку, що впливає на зростання ринкової вартості торговельного підприємства.

Висновки. Проведене дослідження свідчить про неоднозначність трактування вченими-економістами поняття оборотного капіталу, в наслідок чого було запропоновано авторський

варіант.

Ринкова трансформація економіки спричинює необхідність удосконалення наявних підходів щодо організації управління оборотним капіталом промислових підприємств. Це вимагає уточнення сутності окремих понять та термінів, які пов'язані з оборотним капіталом.

Досліджено управління оборотним капіталом з позиції процесного підходу та запропоновано етапи його реалізації. Вдосконалення організації управління оборотним капіталом підприємств торгівлі на основі використання методів та інструментарію процесного підходу необхідно розглядати як один з головних чинників підвищення ефективності їх фінансово-господарської діяльності.

Проте, досягати стратегічної мети та підпорядкованих їй цілей кожний суб'єкт підприємництва може, використовуючи декілька підходів до організації своєї діяльності, які не суперечать, а доповнюють один одного, створюючи синергетичний ефект. Дослідження інших підходів, щодо управління оборотним капіталом створює підґрунтя для подальшого дослідження.

Список літератури

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку (Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73) № 1.2.
2. Гринюк, І.М. Економічна сутність оборотних активів та їх типологія. *Agricultural and resource economics: international scientific e-journal*. 2016. Vol. 2. № 4. P. 64-74. URL: www.ajejournal.com
3. Донін, Є.О. Особливості сучасних підходів щодо специфіки класифікації оборотних активів підприємства. *Економіка і організація управління*. 2018. № 1. С. 75—85.
4. Тютюнник Я. В. Сучасні підходи до визначення економічної сутності оборотних активів підприємства. *Економіка та держава*. 2021. № 4. С. 157–162. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.4.157
5. Забедюк, М.С. Теоретичні аспекти управління оборотним капіталом підприємства. *Економічні науки. Серія «Облік і фінанси»*. 2019. Вип. 16. С.68-71.
6. Thiago Alvarez, Luca Sensini, Maria Vazquez. Working Capital Management and Profitability: Evidence from an Emergent Economy. 2020. p.32-36.
7. Pakdel, M. and Ashrafi, M. (2019). Relationship between Working Capital Management and the Performance of Firm in Different Business Cycles. *Dutch Journal of Finance and Management*, 3(1), em0057. <https://doi.org/10.29333/djfm/5874>
8. Бурмака, М. М. Управління розвитком підприємства (на прикладі підприємств будівельної галузі) : монографія. Харків: ХНАДУ, 2016. 204 с.
9. Літвінов, О. С. Інтелектуальний капітал підприємства: сутність, оцінка, розвиток : монографія. Одеса : Астропринт, 2019. 392 с.
10. Власова, Н. О. Управління оборотними активами на підприємствах роздрібно торгівлі: монографія. Харків: ХДУХТ, 2018. 258 с.
11. Сусліков С. В., Жмілька Л. А. Методологічні основи управління оборотними коштами підприємства. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Економічні науки*. 2018. Вип. 9. Ч. 6. С. 121-124.
12. Бондаренко, О.С. Методологічні основи управління оборотними активами підприємств. *Інвестиції*. 2015. № 4. С. 40-44.
13. Гребешкова, О.М. Стратегія підприємства у постіндустріальній економіці : монографія . Київ. КНЕУ, 2017. 418 с.

References

1. National regulations (standards) of accounting (Order of the Ministry of Finance of Ukraine dated 07.02.2013 № 73) [In Ukrainian].
2. Grinyuk, I.M. (2016). Economic essence of current assets and their typology. *Agricultural and resource economics: international scientific e-journal*, 2, 4, 64-74. Retrieved from www.ajejournal.com [In Ukrainian].
3. Donin, Ye.O. (2018). Features of modern approaches to the specifics of the classification of current assets of the enterprise. *Ekonomika i orhanizatsiya upravlinnya*, 1, 75-85. [In Ukrainian].
4. Tobacconist, J.V. (2021). Modern approaches to determining the economic essence of

current assets of the enterprise. *Ekonomika ta derzhava*, 4, 157–162. DOI: 10.32702 / 2306-6806.2021.4.157 [In Ukrainian].

5. Zabedyuk, M.S. (2019). Theoretical aspects of working capital management of the enterprise. *Ekonomichni nauky. Seriya «Oblik i finansy»*, 16, 68-71. [In Ukrainian].

6. Thiago, Alvarez, Luca, Sensini, Maria, Vazquez. (2020). Working Capital Management and Profitability: *Evidence from an Emergent Economy*, .32-36.

7. Pakdel, M., Ashrafi, M. (2019). Relationship between Working Capital Management and the Performance of Firm in Different Business Cycles. *Dutch Journal of Finance and Management*, 3 (1), em0057. Retrieved from <https://doi.org/10.29333/djfm/5874>

8. Burmaka, M.M. (2016). *Upravlinnya rozvytkom pidpryyemstva (na prykladi pidpryyemstv budivel'noi haluzi) : monohrafiya*. Kharkiv: KHNADU. [In Ukrainian].

9. Litvinov, O.S. (2019). *ntelektual'nyy kapital pidpryyemstva: sutnist', otsinka, rozvytok : monohrafiya*. Odesa : Astroprynt. [In Ukrainian].

10. Vlasova, N.O. (2018). *Upravlinnya oborotnymi aktyvamy na pidpryyemstvakh rozdribnoyi torhivli: monohrafiya*. Khar'kov: KHDUKHT [In Ukrainian].

11. Suslikov, S.V., Zhminka, L.A. Methodological foundations of working capital management. *Naukovyy visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, 9, 6, 121-124. [In Ukrainian].

12. Bondarenko, O.S. (2015). Methodological bases of management of current assets of the enterprises. *Investytsiyi*, 4, 40–44.

13. Grebeshkova, O.,M. (2017). *Stratehiya pidpryyemstva u postindustrial'niy ekonomitsi : monohrafiya* . Kyiv. KNEU. [In Ukrainian].